

ROBERT TYMINSKI

HOTUL INTERIOR

PSIHOLOGIA FURTULUI
ȘI A PIERIDERII

TRADUCERE DIN ENGLEZĂ DE

Oana Munteanu

PSIHOLOGIA
PENTRU
TOȚI

3
TREI

CUPRINS

<i>Psihologia hoției și a pierderii.....</i>	<i>7</i>
<i>Despre autor.....</i>	<i>9</i>
<i>Prefață</i>	<i>11</i>
<i>Mulțumiri.....</i>	<i>17</i>
1. Aspecte ale hoției.....	21
2. Povestea Lânii de Aur și a urmărilor sale	48
3. Considerații teoretice	74
4. Cum văd mitul clasicistii.....	103
5. Copii care fură	119
6. Răpirea.....	135
7. Furtul din magazine	154
8. Suflarea unui premiu.....	180
9. Tehno-furtul	217
10. Unele situații de furt în cabinetul de consultații ...	237
11. Furtul este necesar din motive economice?	268
12. Hoții noștri interiori. La bine și la rău	293
Note	317

1

ASPECTE ALE HOȚIEI

De ce furăm și luăm ceea ce nu ne aparține? Hoția are un spectru larg, de la șterpelirea bomboanei de către copil până la schemele Ponzi de miliarde de dolari, cum este cea recentă, asociată cu Bernie Madoff. Escrocheria lui Madoff i-a costat pe investitori pierderi reale de peste 17 miliarde de dolari și este considerată cea mai mare infracțiune de acest gen din istoria SUA¹. Furtul din magazine s-a ridicat la valoarea de aproape 40 de miliarde de dolari în 2010 sau circa 1,5% din totalul vânzărilor². Două forme noi de hoție sunt furtul de identitate — prin care persoanei îi sunt șterse datele personale și îi este distrus dosarul de credit, de obicei ca urmare a înșelătoriilor de pe internet, precum phishing-ul³ — și pirateria proprietății intelectuale, prin care se fură materialul pentru a fi distribuit în masă la prețuri mult sub valoarea pieței. Când se produc asemenea infracțiuni, ele antrenează pierderi financiare uriașe, ce înghit timp și muncă și conduc la o implicare prelungită a sistemului judiciar penal. În aceste costuri nu este inclusă și suferința psihică produsă victimelor sub forma stresului, anxietății și depresiei. Ar putea fi

ușor să atribuim majoritatea acestor activități ilegale lipsei de moralitate sau sociopatiei, odată cu clișeul „nu există pădure fără uscături“. Această atitudine sugerează în mod clar că ne-am obișnuit să considerăm infracțiunea de furt ca de la sine înțeleasă, s-o vedem ca făcând parte din condiția umană și să credem că este atât inevitabilă, cât și de neînțeles la un nivel mai profund. Adesea, explicațiile superficiale sunt suficiente — considerând, de pildă, hoția o infracțiune cauzată de circumstanțe, oportunități, privațiuni sau lăcomie. Dar ce-i motivează pe oameni să fure, având în vedere că este o activitate atât de răspândită și cu atât de multe forme? Deși există răspunsuri legale și etice adecvate față de furt, din punct de vedere psihologic este un subiect dificil, pentru că adesea hoția rezistă în fața unor opțiuni mult mai bune. De câte ori nu auzim despre un furt care pare prostesc, autodistructiv și total inutil? De câte ori furtul nu este deloc motivat de nevoie?

Acum 25 de ani, când eram în formare în cadrul departamentului de psihiatrie al Universității California din San Francisco, am întâlnit o femeie pe care o voi numi Sally. Ea mi-a devenit pacientă pentru un interval de timp și era ceea ce am putea numi o persoană „dificilă“. Mă suna adesea în stări suicidare disperate. Era singură, aproape de 40 de ani, supraponderală și arăta mult mai în vârstă decât era. Plângea cu ușurință și era adesea copleșită de emoții. Am învățat să fiu precaut cu întrebările pe care i le adreșam, pentru că până și o simplă întrebare de genul: „Ce te face să crezi asta?“ o putea face să izbucnească în hohote de plâns. Îmi amintesc că i-am spus supervisorului meu că am sentimentul că întrebările mele bine intenționate o rănesc pe Sally de parcă ar fi urzicat-o.

Sally venea la terapie la clinica universității, după ce fusese concediată pentru că furase materiale de birotică

de la serviciu. A recunoscut că făcuse ceva greșit și că merita să fie concediată. Povestindu-mi viața ei, mi-a descris trei tentative de suicid din adolescență și de când avea puțin peste 20 de ani. În două rânduri a luat somnifere, iar a treia oară și-a tăiat venele. Sally era cea mai mare din patru copii, iar copilăria ei a fost plină de evenimente perturbatoare, cum ar fi vederea unui exhibiționist când avea numai șase ani. Mama și tatăl ei aveau o relație abuzivă, despre care Sally credea că era din cauza diferențelor religioase dintre ei, întrucât mama era catolică, iar tatăl, protestant. „Războiul religios“, cum l-a numit ea, a durat ani de zile, iar copiii erau obligați să meargă câte două duminici pe lună la fiecare din cele două biserici.

Tatăl lui Sally era alcoolic și îi abuza fizic pe Sally și pe frații săi. O bătea pe Sally, îi făcea vânt pe scări și adesea o plesnea peste față pentru că „vorbea neîntrebată“. Însă abuzul fizic i s-a părut lui Sally mai ușor de suportat decât abuzul verbal al tatălui ei. Acesta o făcea „javră“, „ultima zdreanță“, „cretină nenorocită“, iar mai târziu, când a început să iasă cu băieți în adolescență, „curvă ordinară“. Mama ei nu intervenea și adesea stătea impasibilă în timp ce tatăl o împroșca pe Sally cu insulte. Iar când îi bătea pe copii, mama doar plângea și ieșea din cameră, fără să facă nimic pentru a-l opri.

În anul în care am făcut terapie cu Sally, m-a mințit deseori. La început era vorba despre motivele pentru care întârzia sau anula o ședință. Ulterior erau invenții despre slujbele pe care le avea sau la care își depunea C.V.-ul. Îi observam repede anxietatea — în mod clar, îmi „spunea“, asemenea unui jucător de pocher, atunci când încerca să mă păcălească. Ochii îi clipeau spasmodic și se freca la ei foarte tare, ca și când spera să anuleze faptul că ea sau eu puteam vedea dincolo de praful în ochi pe care încerca să mi-l arunce. În aceste

momente, doar îi observam anxietatea și îi reflectam faptul că părea nesigură în legătură cu ceea ce îmi spunea.

În cele din urmă, Sally mi-a spus: „Mint tot timpul. E pur și simplu mai ușor decât să spun adevărul. Uite ce viață de rahat am avut. N-are sens să mint în legătură cu ea?” Am comentat că existau multe tipuri de minciuni și că, probabil, ce o îngrijora cel mai mult era felul în care se mințea pe ea însăși. Remarca mea deloc empatică a infuriat-o (deși, ca terapeut relativ fără experiență la acea vreme, am crezut că acest comentariu era modul potrivit în care să atragi atenția asupra manipulărilor și evitărilor unui pacient borderline — pe atunci Otto Kernberg era foarte popular⁴). Ca reacție la ceea ce am spus, Sally a amenințat că renunță la terapie. I-am răspuns că este alegerea ei, dar că, totodată, mă întrebam, dat fiind că mi-a spus că minte, dacă n-ar fi o oportunitate să ne gândim căror scopuri serveau minciunile.

Sally a continuat să fie furioasă pe mine încă multe ședințe după aceasta. Mi-a enumerat toate nemulțumirile ei legate de mine: eram prea tânăr, prea departe, prea spilcuit, vorbeam prea încet și eram prea „crâncen” în privința întârzierilor ei, a anulărilor de ședințe și a telefoanelor pe care le dădea la clinică după orele de program sau în weekend pentru a cere insistent să mi se transmită mesajul de a vorbi cu ea. După ce am ascultat-o cu răbdare, am comentat că s-a simțit rău tratată de mine, așa încât acum se purta și ea cu mine ceva mai dur. I-am spus că eram de părere că acest tipar era o problemă aproape constantă în relațiile ei.

În mod surprinzător, a fost de acord cu mine. A spus: „Pot fi dură. Toată lumea îmi spune asta. Parcă nu știu să fiu decât în două moduri: moale ca mama sau crâncenă ca tata”. Acesta este momentul în care Sally

mi-a mărturisit că are să-mi spună un secret, dar că se teme de ce-aș putea spune poliției. I-am replicat că tot ce zicea era confidențial, singurele excepții fiind situațiile în care ea sau altcineva ar fi fost în pericol din cauza acțiunilor ei. Atunci m-a întrebat: „Dacă e vorba despre o infracțiune, dar una care nu implică rănirea sau lezarea fizică a nimănui?” Am devenit nesigur și nu m-am putut abține să nu mă întreb ce fel de infracțiune comisese.

Nu mi-a spus imediat. Bănuiesc că a observat incertitudinea mea și, ca atare, a dat înapoi. După câteva săptămâni, într-o zi Sally a întârziat la o ședință și mi-a spus: „Am rămas fără benzină și am luat autobuzul, fiindcă mi-am imaginat că n-ai fi crezut niciodată treaba cu mașina dacă n-aș fi apărut”. I-am răspuns că era neliniștită la gândul că am dubii în privința încrederii în ea. A fost de acord, iar apoi mi-a spus: „N-am uitat ce-am zis acum câteva săptămâni. Doar că nu sunt sigură dacă-s pregătită să-ți spun”. Am formulat observația că acum îmi spunea, probabil, că eu nu-i par de încredere ei. I s-a părut amuzant și a râs.

JAFUL

Curând, Sally mi-a povestit despre infracțiunile ei. Lucrase cinci ani într-o bancă, era bună la cifre și fusese avansată într-o poziție de middle manager. În acea perioadă se vedea cu un bărbat ce făcea parte dintr-un club de motocicliști notoriu pentru criminalitate, droguri și brutalitate. Iubitul ei a convins-o că i-ar fi relativ ușor din poziția ei de atunci să jefuiască banca. Și-a dat seama că bărbatul avea dreptate, pentru că ea făcea balanța registrului contabil la sfârșitul zilei, când, de obicei, identifica și regula orice lipsuri.

O REȚEA SOCIALĂ DEVENITĂ PUTREDĂ

Raportul unui proiect al Centrului de Cercetare Pew constată că „mai mult decât pentru înaintașii lor, internetul este un element indispensabil în viața adolescenților și tinerilor adulți americani“, 93% dintre adolescenți intrând online și 73% dintre „adolescenții americani conectați“ folosind site-urile rețelilor de socializare.⁵ Însă rețelele de socializare au apărut ca locuri potențial pline de umbre, în care intimidarea cibernetică, hărțuirea și urmărirea prădătoare se întâmplă. Pe acest tărâm virtual există un labirint complex de setări ale intimității și de etichetări însoțitoare, cum ar fi, de pildă, cine este considerat „prieten“ și ce „prieten“ poate vedea, posta și împărtăși cu ceilalți. Prin folosirea lor aproape în permanență de către adolescenți, aceste site-uri înlocuiesc acum interacțiunile sociale din lumea reală, deși cele din urmă prezintă încă propriile dificultăți și obstacole, mai ales când ceva de pe o rețea de socializare vine să bântuie un anumit adolescent. boyd (sic) și Marwick scriu: „Aplatizarea diverselor relații sociale în grupuri monolit de «prieteni» face dificilă negocierea de către utilizatori a diversității normale de prezentare a propriei persoane, ce are loc în viața de zi cu zi. Participanții la spațiile sociale virtuale se plâng cu regularitate de momentele când lumile se ciocnesc“.⁶ Aceste cercetătoare subliniază că un set online de schimburi virtuale nu poate reda varietatea și nuanțele complexității interacțiunilor sociale din viața reală. Din cauza acestei constrângeri *de facto* în privința a ceea ce trebuie să procesezi în relațiile interpersonale, exagerarea, hiperbola și descrierile dramatice înlocuiesc deseori ceea ce lipsește în mediul online, rezultatul fiind multe răni personale și durere emoțională.

Când Ben a venit prima oară la mine la terapie, era un băiat de 16 ani ciufulit și tăcut, care părea foarte deprimat. Părinții lui mi-au spus că devenise tot mai izolat social din motive pe care ei nu și le puteau explica, în condițiile în care băiatul fusese popular la școală în anul școlar anterior. Tot ce știau era că se întâmplase o „dramă” (termenul folosit de Ben), iar Ben era evitat de mulți dintre colegii lui. Acum petrecea ore în șir jucând jocuri video și își pusese perdele negre la fereastra camerei lui. Le ținea tot timpul trase, așa că nu putea intra pic de lumină naturală în cameră. Dormea zece ore sau mai multe în fiecare zi și refuza să ia parte la vreo activitate plăcută a familiei. Părinții lui Ben mi-au spus că avusese o prietenă, dar relația cu ea fusese turbulentă și actualmente nu mai erau împreună.

Ben m-a informat curând că prietena lui fusese „infernală, rea, diabolică” și că o considera cauza unei mari părți din suferința lui actuală. Mi-a explicat că, în urmă cu șase luni, el și iubita lui au luat decizia să ia „o pauză, fiindcă ne stresam reciproc. Ea era extrem de emo [emoțională] și pur și simplu nu mă descurcam cu ea. Amândoi am fost de acord, dar se pare că după aceea ea credea că încă suntem împreună”. Ben și-a schimbat statutul pe site-ul rețelei de socializare pe care o folosea, indicând că nu mai este într-o relație. Când prietena lui a văzut acest lucru, s-a înfuriat și i-a trimis un mesaj text lung despre cât de trădată se simțea, pentru că ea nu considera că „a lua o pauză” însemna că se despărțiseră oficial. Ben a replicat că el a considerat altfel și că ea nu-l putea controla pe el — deși limbajul pe care l-a folosit a fost grosolan și vulgar.

Prietena lui îi știa parola și numele de utilizator de pe site-ul rețelei de socializare pe care o folosea și i-a lăsat pe „perete” (o zonă în care pot fi văzute mesajele și

fotografiile) multe mesaje obscene, jignitoare despre diferite alte fete, din care multe erau iubitele prietenilor lui. A semnat aceste mesaje false cu numele lui Ben. Apoi i-a modificat setările contului, astfel încât toate aceste postări să fie accesibile tuturor în loc să fie limitate doar pentru „prietanii” lui Ben. Postările au circulat rapid în școala lui Ben, chiar înainte ca acesta să știe ce s-a întâmplat. Doi băieți l-au amenințat fizic, întrucât credeau că postările fuseseră scrise de Ben. Până când Ben și-a dat seama ce a făcut fosta lui prietenă, i se adusese deja un prejudiciu social serios, reputația lui fiind foarte afectată — chiar și prieteni care mergeau la altă școală ori rude ale lui Ben (chiar dacă nu și părinții lui) putuseră citi aceste postări cu rol de ghiulele.

Ben a șters postările jignitoare, dar a omis să posteze el însuși o explicație sau scuză. Fosta prietenă i-a spart din nou contul, repetând ceea ce făcuse. Abia după acest episod, Ben a înțeles că trebuie să-și schimbe numele de utilizator, parola și setările de intimitate, întrucât contul său era compromis. Efectele negative au continuat să fie semnificative, în parte și din cauza imaturității lui Ben și a refuzului său de a-și cere scuze într-un mod public, pe care colegii lui să-l poată aprecia. El și-a demonizat fosta prietenă: „E numai vina ei. De ce să-mi cer eu scuze? Ea ar trebui s-o facă pe peretele ei”. Majoritatea prietenilor lui s-au distanțat de el, iar Ben a suferit o considerabilă izolare și ridiculizare, atât la școală, cât și online, dat fiind că postările falsificate au circulat, chiar dacă el le-a șters de pe propriul „perete”. (Un lucru pe care îl învățăm în această eră a internetului este că, odată pus un material online, el capătă o viață proprie). Ben a fost numit „trișor”, „pervers” și chiar mult mai rău, pe măsură ce oameni pe care abia îi cunoștea au reacționat

la conținutul pe care l-a postat fosta lui prietenă în numele lui.

Ben și-a revenit după incident, deși a avut nevoie de timp și muncă în terapie, hotărând în cele din urmă să se transfere la o altă școală. Și-a exprimat clar sentimentul că a fost furat de fosta lui prietenă: „M-a jefuit, mi-a luat reputația și prietenii de lângă mine“. Intenția ei răzbunătoare îi produsese durere socială lui Ben. A reușit să-l facă să plătească un preț mare pentru ceea ce ea a considerat a fi trădarea lui. În aceste situații, adolescenții pot acționa impulsiv și cu asprime — rareori reflectează asupra efectelor pe termen lung ale acțiunilor lor sau asupra gradului de durere pe care o pot produce altcuiva, ambele fiind capacități cognitive și relaționale ce continuă să se dezvolte până la adolescența târzie și maturitatea timpurie. Furtul prietenei lui — care a inclus folosirea parolei lui Ben pentru falsificarea postărilor online și schimbarea setărilor lui de intimitate astfel încât să le poată vedea toată lumea — are ca motiv inconștient răzbunarea respingerii interesului său romantic prin castrarea simbolică a băiatului de care s-a simțit respinsă. Această motivație este similară până la identitate cu cea care a declanșat răzbunarea Medeei pe Iason, când i-a luat tot ceea ce prețuia mai mult și l-a lăsat neputincios. Postările false i-au afectat lui Ben poziția și statutul social în fața colegilor săi, iar când ei l-au ocolit, Ben s-a simțit rușinat și slab. Furtul ei arată pericolul inherent tehnologiei, și anume că pot fi furate informații prețioase pentru a lăsa victima nu doar mai săracă, ci și minimalizată și exclusă social. Acest tip de furt ilustrează faptul că lumea virtuală nu acoperă întru totul complexitatea emoțională a relațiilor sociale din lumea reală, lucru ce se va vedea extrem de dureros în exemplul următor.